

BRITTA OLRİK FREDERIKSEN

Til Skånske lovs udgivelseshistorie

1. Et gådefuldt tekstvalg? – Codex runicus

Den unge magister Johs. Brøndum-Nielsen (1881–1977) blev i april 1911 udpeget til at forestå en tidssvarende videnskabelig udgave af de danske landskabslove. Opdraget kom fra stifterne af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, der var grundlagt samme måned med netop lovudgaven som sin primære raison d'être (jf. Jacobsen 1951: 22 f., 30 f.).

I en erindringsartikel fra 1962, der hverken savner humor eller duft af røgtobak, omtaler Brøndum-Nielsen lovprojektet som nu "ikke saa lige en Sag – det var at springe ud paa det Dybe" (1965: 18). Landskabslovene er da heller ikke alene, med Wimmers præcise formulering (1868a: 296), "de ældste sammenhængende mindesmærker i modersmålet", modsat de korthugne runeindskrifter, som Wimmer selv udgav; lovene er også langt de rigest overleverede kilder til det tidlige gammeldanske sprog.

Olrik Frederiksen, B., senior lecturer in Nordic philology, University of Copenhagen. "On the editorial history of *Skånske lov*". *ANF* 139 (2024), pp. 89–120.

Abstract: This article deals with the puzzling fact that the manuscript AM 28 8vo, 'Codex runicus', was chosen as base manuscript in the most recent scholarly edition of the old provincial law of Scania, prepared by Johs. Brøndum-Nielsen in 1933. Like all his predecessors as editors of the law, Brøndum-Nielsen wanted to use the manuscript which preserved the most archaic language available, and according to his own research in the nineteen twenties this language was not represented by Codex runicus, but by the totally neglected or misjudged manuscripts Stockholm B 69 and B 74. In a retrospective view of the scholarly editions of the law hitherto published (Stockholm 1676, Copenhagen 1853, Lund 1859 and Copenhagen 1933), Brøndum-Nielsen's choice would rather seem to be the last stroke in a protracted Swedish-Danish ping-pong match concerning which manuscript of the law was the oldest and had the most archaic language. Inevitably, the only two contemporaries among the editors, the sensitive P.G. Thorsen (1853) and the belligerent C.J. Schlyter (1859), got into a rather unfortunate confrontation, also involving the solitary Danish philologist, Edwin Jessen. The article offers a brief presentation of editors as well as editions, and an attempt is made to identify the historical, ideological, scholarly and/or practical reasoning behind each choice, Brøndum-Nielsen's in the 1933 edition included. – Codex runicus is introduced separately as a most important, although very tricky, player in the story.

Keywords: history of scholarly editing, language history, *Skånske lov*, *Codex runicus*, Johan Hadorph, P.G. Thorsen, C.J. Schlyter, Edwin Jessen, Johs. Brøndum-Nielsen.

DOI: <https://doi.org/10.63420/anf.v139i.28748>

Brøndum-Nielsen vovede alligevel springet, og da han et halvt århundrede senere gjorde status over sit årelange slid med håndskrifter, inkunabler og anden litteratur, som han i læssevis havde fået kørt frem fra bibliotekernes magasiner, lød konklusionen:

Arbejdet med Lovudgaven, spec. Skaanske Lov, gav rigelig Løn for Møjen. Det var fagligt berigende at studere alle disse Haandskrifter i deres indbyrdes Sammenhæng og utallige textlige og sproglige Variationer, ikke mindst de hidtil saa at sige totalt oversete eller fejlvurderede gammelskaanske (B 69, B 74) [...]. Idet saaledes de to gammelskaanske Haandskrifter B 74 og B 69 droges op fra Glemselens Dyb – senere ogsaa andre ligeledes oversete eller miskendte Kilder som Mariaklagen, Termini Balluncslef (Necrologium Lundense), Kölnerverset, Christi Opstandelse, Sjælens Trøst, Postillen C 56 m. m. – bragtes en sproghistorisk Forbindelse til Veje mellem de hidtil benyttede Haandskrifters Sprog og Runetidens Sprogform, og Grunden var lagt til en videre udbygget sproghistorisk Fremstilling, som det skete i Gammeldansk Grammatik [GG 1–8 1928–1973]. Nu for Tiden har man vel vanskeligt ved at forstaa, at for Universitetsundervisningen i Aarhundredets Begyndelse eksisterede overhovedet ikke dette Kildemateriale (det gammeldanske Sprogstofs ærværdigste Del – selve dets Hoved); ja endnu i 1917 skrev Nils Hänninger en Fornskånsk Ljudutveckling alene paa Grundlag af Cod[ex] Run[icus] og B 76 (1965: 20 f.).

Læsere af denne passage må vel på deres side have vanskeligt ved at forstå at hovedteksten med tilhørende variantapparat i den færdige lovudgaves bd. 1, hvis titelblad bærer årstallet 1933, hverken var hentet fra B 74 eller B 69, men netop fra den ovennævnte Codex runicus. Teksten gjaldt nemlig Skånske lov i dens ældste form, og den var udgivet af Brøndum-Nielsen selv, modsat stort set hele resten af udgavens otte bind (i ti dele).

Om Den Arnamagnæanske Håndskriftsamplings klenodie par excellence, Codex runicus (AM 28 8vo), der blev valgt som tekstgrundlag, blot følgende indskud til orientering (hovedsagelig på basis af Olrik Frederiksen 2022 m. henv.; nummerering af skriverhænder efter Farrugia 2022): Håndskriftet udmærker sig ved at være den så vidt vides eneste nogenlunde fuldstændige runeskrevne bog der er overleveret fra middelalderen. Af dets (1+) 100 bevarede blade har én og samme nydelige hånd (hånd 1) skrevet de første 91, dog på nær fol. 83 (hånd 3); de indeholder Skånske lov, Skånske kirkelov og et par tillæg til loven. Resten af håndskriftet, fol. 92-100, i en anden og knap så regelmæssig, men ikke nødvendigvis yngre hånd (hånd 2), indeholder tre historiske småtekster plus slutvignetten “drømde mik en drøm i nat um silki ok ærlik pæl” ‘jeg drømte en drøm i nat om silke og herlig peld [en slags kostbart stof]’ med tilhørende noder, vistnok de ældste der er overleveret til verdslig musik i

Norden. Der kendes kun ét andet middelalderligt nordisk runehåndskrift, et duodes-fragment på seks blade af Mariaklagen. Teksten er en dansk oversættelse af den latinske *Planctus Mariae*, der (med urette) har været tillagt cistercienseren Bernhard af Clairvaux. Sprog og skrift, især på fragmentets sidste blad, hvor en ny hånd begynder, ligner *Codex runicus*' så meget at man har anset de to håndskrifter for udgået fra samme skånske skriptorium, evt. i det tidligere bispesæde Dalby eller cistercienserklosteret Herrevad; men det er ren hypotese. Håndskrifterne selv melder intet om hvor, hvornår, hvorfor eller af hvem de er skrevet. For de historiske tekster i *Codex runicus* kan man sætte 1319 som sandsynlig terminus post quem, og da håndskriftets specielle sidelayout måske er udført i én arbejdsgang, om end nok med småafbrydelser undervejs, ligger nedskrivningen af lovteksterne næppe heller meget tidligere. Terminus ante quem må være senest 1500, eftersom de ældste marginal- og interlineartilføjelser med latinske bogstaver dateres til 1400-tallet (jf. tekstkritikken under tekst 1 i *DgL* 1:1 1933: 1–199 fl.st.).

Kaster man blikket tilbage på de hidtil udkomne udgaver af Skånske lov, fire i alt,¹ kunne Brøndum-Nielsens tekstvalg umiddelbart ligne det seneste udspil i en langvarig svensk-dansk pingpong om Skånske lovs gamle håndskrifter (jf. Henrikson 2007: 113, hvor termen “pingpong-match” dog gælder striden om retten til selve loven).

2. Johan Hadorph 1676

Skånske lov udkom første gang i Stockholm i 1676, lige akkurat da den svensk-danske konflikt der går under navn af Den skånske krig (1675–1679), var ved at eskalere; fortalen til læseren er dateret samme dag som søslaget ved Øland fandt sted (1. juni). Udgiveren var det svenske antikvitetskollegiums primus motor, oldforskeren, runeindskriftindsamleren m.m. Johan Hadorph (1630–1693), og den angivne anledning at “Gudh den Aldrahögste igenom Kon. Carl Gustaffs lyckelige Wapn” havde lagt Skåne, Halland og Blekinge “fullkomligen under Sverige igen” i 1658 (Hadorph 1676: “Till Läsaren”). De tre provinser havde i henhold til tidens rådende svenske historieopfattelse – den gøticistiske – tilhørt

¹ Det er vel at mærke kun lærde og videnskabelige udgaver af loven der tages i betragtning i denne sammenhæng, og af disse kun tekstkritiske, ikke faksimileudgaver (om definitionen på og distinktionen mellem lærd og videnskabelig udgave, se Driscoll & Olrik Frederiksen 2021: 15, note 2 m. henv., 17).

Sverige siden syndfloden (jf. fx Lindroth 1975: 266–272, 290–296) og blot temporært været på danske hænder som følge af et par svenske kongers skændige handlemåde (Hadorph smst.). Efter at provinserne var (gen?)indlemmet i Sverige, blev det en vigtig svensk principalsag også at få Skånske lov indlemmet i stormagtstidens kongeligt igangsatte udgivelse af de svenske landskabslove efter gamle håndskrifter (jf. Lindroth 1975: 308, Olrik Frederiksen 2015: 29). Modsat de (øvrige?) svenske landskabslove var Skånske lov ganske vist principielt i funktion endnu i 1676 og nogle år frem (til 1683); men udgivelsesprojektet var, som det fremgår, betinget af antikvarisk, ikke praktisk interesse.

Af to grunde kan det ikke udelukkes at Hadorph kendte til Codex runicus' eksistens forud for sin egen udgave.

For det første var håndskriftet nogle årtier tidligere blevet præsenteret for den lærde republik med pjecen *Regum Daniæ Series duplex et Limitum inter Daniam et Sveciam Descriptio* 'en dobbelt dansk kongerække og en beskrivelse af grænserne mellem Danmark og Sverige' (1642). Hovedformålet for udgiveren, den danske polyhistor, læge og ikke mindst runeforsker Ole Worm (1588–1654), var at modbevise tidens gængse forestilling om at runerne havde været forbeholdt indskrifter på sten og klipper. Til den ende havde han valgt at publicere de tre historiske småtekster fra håndskriftets sidste sektion som en blot og bar smagsprøve, "gustum aliquem" (Worm 1642: fol. 3r); men allerede på titelbladet reklamerede han med at prøven, der var ledsaget af oversættelse til latin, stammede fra et meget gammelt runeskrevet pergamenthåndskrift af Skånske lov. I fortalen til læseren præsenterede han tilsvarende sin kilde som "egregium antiquitatis monumentum, Codex nempe Legum Scanicarum in membrana literis Runicis integrè et eleganter exaratus" 'et udmærket oldtidsmindesmærke, javist, et pergamenthåndskrift af Skånske lov udført fuldstændigt og udsøgt med runer' (Worm 1642: fol. 3r).

For det andet havde Hadorph så sent som i 1673 været på arkiv- og biblioteksbesøg i København (Ilsøe 1988: 553–555), og her havde han knap kunnet undgå at træffe mindst én af de to personer fra inderkredsen af københavnske antikvarisk lærde som efter tur ejede Codex runicus i årene mellem Ole Worms død i 1654 og Ole Borchs i 1690. Den ene var Ole Worms søn Willum Worm (1633–1704), der bl.a. var professor ved universitetet og siden 1671 bibliotekar ved det nylig etablerede Kongelige Bibliotek, som Hadorph besøgte (jf. Petersen 1984, Ilsøe 1988: 553). Den anden var Willum Worms professorkollega, polyhistoren Ole Borch (1626–1690), der nogle år senere blev bestyrer af Universitetsbiblioteket (1681) og selv ejede et stort og fornemt bibliotek, inklusive en betydelig

samling sjældne håndskrifter (jf. Schepelern 1979: 357–360, Wentzel 1926: 102). Hvem af de to der lå inde med Codex runicus akkurat i 1673, kan ikke afgøres ud fra den vistnok eneste tilgængelige kilde, et par egenhændige, men udaterede ejernotitser på håndskriftets forsatsblad. På dette blads versoside meddeler Willum Worm, der præsenterer sig som søn af Ole [Worm], at han ejer bogen nu (“nunc”) i kraft af sin arveret; uvist om samtidig eller senere tilføjer han med direkte henvendelse til den lille bog at den herefter skal være det borchianske biblioteks ejendom (“Bibliothecæ Borrichianæ posthac esto libelle”). På rectosiden af forsatsbladet bekræfter en anonym hånd der utvivlsomt er Ole Borchs (jf. skriftprøven hos Petersen 1929: 627), at ejerskiftet er sket, idet bogen her betegnes som gave fra den fortræffelige mand Willum Worm.

Hvis Hadorph havde kendt Codex runicus forud for sin udgave fra 1676, lader han det imidlertid højst ane gennem et forsigtigt “näplig” i stedet for “icke” i en bisætning i fortalen (jf. citat ndf.). Efterretning om et Skånske lov-håndskrift som befandt sig i den danske residensstad, og hvorfra der i internationalt regi var publiceret to danske kongerækker og en kontroversiel grænsetekst, ville næppe heller have vakt begejstring i Stockholm i 1676. Ifølge Codex runicus’ grænsetekst havde Danmark gammel og gensidigt svensk-dansk bekræftet hævde på de tre Skånelande.

Hadorph kunne dog også klare sig udmærket i Stockholm uden Codex runicus. Ved rigskansleren Magnus Gabriel de la Gardies (1622–1686) mellemkomst havde han fået en “helt gammal och godh” codex “hwars lijke näplig i Danmark finnes”, overbragt direkte fra lovens eget udgangspunkt, Skånelandene (“Till Läsaren”). Codexens høje alder sluttede han sig til ud fra både skrift, tekstindhold og sprog. Om det sidste siger han (smst.) – nærmest dirrende af begejstring, fornemmer man – at det bortset fra nogle få skånske ord og vendinger er “aldeles lijkt med thet gamla Göthiske Språket / som i Götarijkes Laghböckerne finnes”, dvs. sproget i Östgötalagen og Västgötalagen, der var udgivet efter gamle håndskrifter i Stockholm i henholdsvis 1607 og 1663.

Med sit sproglige signalement af tekstgrundlaget lod Hadorph forstå at hvad læserne her fik leveret, var en prøve på selve det postdiluvianske ursprog, blot isprængt et par skånske skønhedspletter; for ifølge gøtici-stisk ideologi var det netop fra Götariket at menneskeslægten var udvandret efter at syndfloden havde trukket sig tilbage. Nogen argumentation eller dokumentation for sprogets arkaiske karakter gav han ikke – og vender man trods alt heller ikke i betragtning af fortalens hele kortfattethed.

Hadorphs håndskrift, der nu har bibliotekssignaturen Stockholm B 76, men gerne omtales som det Hadorphske, regnes stadig for et af de ældste

håndskrifter af Skånske lov, ifølge den vistnok senest foretagne datering fra ca. 1325 (Brøndum-Nielsen 1976: 41).

3. P.G.Thorsen 1853

Der forløb næsten 200 år inden loven igen blev udgivet, nu i København. Udgiveren, Peder Goth Thorsen (1811–1883), var teologisk uddannet biblioteksejersmand med filologiske interesser, og han havde lige nået at følge forelæsninger hos den sammenlignende historiske sprogvidenskabs danske pioner Rasmus Rask (1787–1832) før denne døde i november 1832 (jf. Nielsen 1883: 426). Thorsens Skånske lov kom i 1853 hos Det Nordiske Literatur-Samfund. Det var stiftet seks år tidligere med et tydeligt skandinavistisk – og dermed indirekte antitysk – bestemt formål: det at gøre folket bevidst om at dansk sprog og kultur var rodfastet i Norden og måtte styrkes dér for ikke at blive udsløjet af fremtrængende tysk ditto. “Naar en stor Bølge, der har et helt Hav bag sig, ruller frem, saa standses den ikke ved en Tue”, skrev Rasks gamle ven og discipel N.M. Petersen (1791-1862) dramatisk i 1844 (her citeret efter Petersen 1908: 10; om tidens stærke danske modvilje mod tysk politik og kultur, se Glenthøj & Nordhagen Ottosen 2021: 138 m. henv.). Midlet til at nå samfundets mål var først og fremmest udgivelse af “nordiske Oldskrifter paa en med Almenhedens Tarv overensstemmende [!] Maade” (her citeret efter omslaget til Brandt 1849). Det betød i praksis små billige håndudgaver af nordiske middelalderværker på originalsproget.

Repertoiret domineres af islændingesagaer; men de danske landskabslove var også selvskrevne, og dem tog Thorsen sig fortrinsvis af. Ikke mindst Skånske lov synes at have været ham en kærkommen opgave. Han fik i al fald straks i bogens første sætning indflettet at Skånske lovs sprog var “den ældste Dansk” (Thorsen 1853: 1). Det lyder knap så imponerende som Hadorphs postdiluvianske ursprog. Til gengæld havde Thorsen fordel af at stå på helt frisk indvunden videnskabelig grund, da termen er identisk med den som Rask i sin præliminære periodisering af det danske sprog havde hæftet just på Skånske lov (1826: 106 f.).

Som bosiddende i København og ansat ved Universitetsbiblioteket, der dengang lå på loftet over Trinitatis Kirke, havde Thorsen haft lejlighed til at stifte grundigt bekendtskab med flere håndskrifter af loven: de ældre AM 41 4to, AM 28 8vo (Codex runicus), Ledreborg 12 (på slottet Ledreborg ved Roskilde) og Stockholm B 76 (gennem Hadorphs udgave) plus

det lidt yngre E don. var. 136 4to (jf. Thorsen 1853: 13–16). Hvis man som Thorsen gik efter lovens “ældste og egentlige Skikkelse” (s. 3), var der dog ikke tvivl om at valget af tekstgrundlag måtte stå mellem B 76 og Codex runicus; for kun disse to befandt sig på hvad han uden forklaring kaldte “det første Håndskriftstadium” (s. 12, jf. s. 3). Til sin egen tilfredshed (smst.) var han heller ikke i tvivl om at han burde foretrække det hidtil uudgivne af de to, dvs. Codex runicus, dog suppleret med AM 41 4to på grund af lakuner i ca. en femtedel af teksten (s. 13). Når han ikke valgte at supplere med B 76, må den kryptisk formulerede årsag (smst.) være at Skånske lov-bindet af *Samling af Sweriges gamla lagar* samtidig var under forberedelse i Lund ved hjælp af bl.a. B 76 og håndskriftet følgelig depoteret dér (jf. afsnit 4 ndf.). – Ligesom AM 41 4to havde Codex runicus siden 1731 været opbevaret på Universitetsbiblioteket som et nummer i den håndskriftsamling professor Árni Magnússon (1663–1730) på sit dødsleje skænkede Københavns Universitet. Hvordan håndskriftet var kommet til hans samling fra det borchianske bibliotek, der udbrændte totalt ved Københavns brand i 1728, fortaber sig i det uvisse.

Den ene af Thorsens væsentligste grunde til at vælge Codex runicus var at han anså dens sprog for ældre end B 76’ (s. 8). I så henseende havde han N.M. Petersen – og bag ham Rask – i ryggen, idet Petersen i sit Raskinspirerede sproghistoriske pionerarbejde fra 1829 udpeger runehåndskriftet til det af de to der “i Almindelighed har de ældre Former” (1829-1830 1: 86). Kyndige sproghistorikere fra eftertiden som Wimmer (1868b: 3 f.), Machule (1885: 3 ff.), Hänninger (1917: 23 og fl.st.) og Brøndum-Nielsen (1918a: 119–122, 126–129) deler denne mening.

Thorsens væsentligste anden grund til at foretrække Codex runicus var håndskriftets runebrug (jf. 1853: 8). Det bagvedliggende ræsonnement var formodentlig i hovedsagen det samme i 1853, hvor han udtrykte sig temmelig fåmælt, som i 1877. Da indfrie han sit løfte fra 1853 (s. 6) om at præsentere en selvstændig undersøgelse af brugen af runer til bogskrift o.l. (“Om Runernes Brug til Skrift udenfor det monumentale”, publiceret i tillægget til Den Arnamagnæanske Kommissions faksimileudgave af Codex runicus fra 1877). Undersøgelsen er lærd og interessant, om end dens hovedpåstand – at runerne havde været brugt til bogskrift gennem hele middelalderen, i fortsættelse af den før-litterære tradition og parallelt med de latinske bogstaver – for længst er tilbagevist som uden empirisk holdepunkt (jf. Akhøj Nielsen 2007: 39 f. m. henv.; se også Wills 2004: 439 f., 443). Om Codex runicus’ lovsektion hævdede Thorsen her at den “Sikkerhed og Skjönhed” (1877: 37) hvormed den var udført, måtte vise tilbage til tiden da Skånske lovs original blev til og den runiske skriftkul-

tur stadig stod i flor, dvs. begyndelsen af Valdemar Sejrs tid som konge (1202–1241; om kongens fortrolighed med runeskrift, se senest Katrín Axelsdóttir 2018–2019). Både originalen og de højst to mellemed som efter Thorsens skøn forbandt original og håndskrift, regnede han for runeskrevne (1877: 38–42). At allerede N.M. Petersen (1829–1830 1: 86) havde nævnt en form der kunne indicere at forlægget ikke var rune-, men bogstavskrevet, synes at have undgået Thorsens opmærksomhed. Det var “sinu” for ventet “sinum” på fol. 53r l. 2 (jf. *DgL* 1:1 1933: 135, l. 1). Fraværet af *m* kan ganske vist tænkes at skyldes at næste ord begynder med *m* (jf. Hänninger 1917: 5); men det kan mindst lige så godt tænkes at skyldes at skriveren af et bogstavskrevet forlæg har glemt at sætte nasalstreg over det foregående *u*. Nasalstreg bruges vel at mærke ikke i de to danske runehåndskrifter undtagen på ét eneste sted: fol. 83r l. 10 og 11 i Codex runicus (jf. Hänninger 1917: 2, Brøndum-Nielsen & Rohmann 1929: 7–18), og dels ligger dette sted modsat fol. 53 uden for skriver 1’s domæne, dels optræder nasalstregen her i en specifik lydforbindelse som ikke foreligger i “sinum”: *-ing-* med velart *n*. Forbindelsen er skrevet som *i*-rune med – i øvrigt overflødig – nasalstreg fulgt af dobbelt *g*-rune (om dobbeltskrevet *g* som betegnelse for velart *n* plus *g*, kendt fra bl.a. middelnedertysk, jf. *GG* 1, 2. udg., 1950: 72).

Udmøntet i en konkret tidsangivelse lyder Thorsens datering af Codex runicus’ lovsektion i 1853-udgaven på anden halvdel af 1200-tallet (1853: 8); i Den Arnamagnæanske Kommissions forord til faksimileudgaven 1877, som formentlig er affattet af Thorsen selv (jf. Olrik Frederiksen 2021: 567), er tiden sat til ca. 1275 (1877: VI), i tillægget dog udtrykkelig til senest sidste fjerdedel af 1200-tallet (Thorsen 1877: 36). B 76 daterer Thorsen til 1200-tallets slutning, åbenbart delvis på basis af egen erindring om skriftens udseende (1853: 16). Dem der som den senere gehejmearkivar Grímur Jónsson Thorkelin (1752–1829) har villet henlægge Codex runicus til 1500-tallet (1786: XIII) og dermed nærmest gjort den til en “blot tilfældig kuriositet”, affejer Thorsen indigneret (1853: 7): Deres dom er ikke alene “så usagkyndig, men så uvidende, at den gjør sig selv til en kuriositet” (smst.).

4. C.J. Schlyter 1859

Ovre på den anden side af Øresund sad nogenlunde samtidig en person der var fristet til at gøre sig skyldig i en lignende kuriositet, og han var

mindst af alt usagkyndig eller uvidende. Det var retshistorikeren Carl Johan Schlyter (1795–1888), den navnkundige udgiver af værket *Samling af Sveriges gamla lagar/Corpus juris Sueo-Gotorum antiqui* 1–13 1827–1877 – eneudgiver af de sidste 11 bind og utvivlsomt også den egentlige drivkraft bag de to første, hvortil han havde sin gamle studiekammerat Hans Samuel Collin (1791–1833) som medudgiver (jf. Olrik Frederiksen 2009: 139 ff.).

Incitamentet til det svenske lovprojekt synes udgået fra Collin og Schlyters lærer, Lundeprofessoren og fornyeren af datidens svenske retsvidenskab Johan Holmbergson (1764–1842). Som tilhænger af den af Herder og romantikken inspirerede retning inden for juraen der kaldes den historiske skole, mente han at retten skulle udvikles organisk af folkets retstraditioner, og han havde påvist at de eksisterende udgaver ikke dannede pålideligt grundlag for studiet af det svenske folks traditioner (jf. Lippert-Rasmussen 2008: 1257, Modéer 1979: 2, 4). At projektet blev anlagt efter yderst avancerede filologiske principper, skyldes sandsynligvis at Schlyter foruden i retsvidenskab delte et stærkt personligt engagement i nytestamentlig tekstkritik med Holmbergson. Nogle af tidens vigtigste editionsmetodiske fremskridt var sket netop på dette felt (jf. Olrik Frederiksen 2009: 141 f.).

Schlyters reputation steg til svimlende internationale højder i 1972/1976, da Gösta Holm udpegede stemmaet over Västgötag-lag-overleveringen i bd. 1 fra 1827 til filologihistoriens ældste kendte og Schlyter selv til dets upåtvivlelige ophavsmand (Holm 1972: 52, 1976: [1]). I 2002 måtte titlen gives videre til den tyske bibelfilolog Johann Jakob Griesbach (1745–1812) for hans “tabula quasi genealogica” ‘en slags slægtskabstavle’ i et tekstkritisk arbejde fra 1785 (jf. Chiesa 2002 2: 426, m. henv.); men Schlyters kæmpeværk, der allerede blev tilrettelagt i de tidlige 1820’ere, er under alle omstændigheder i en helt anden liga end Thorsens små håndudgaver. Det udmærker sig bl.a. ved systematisk sporing af de totale tekstoverleveringer, udførlige håndskriftbeskrivelser og en tekst- og variantudvælgelse som utvivlsomt beror på granskning af slægtskabsrelationer mellem tekstvidnerne. At Schlyter aldrig gentog stemmasuccesen fra bd. 1, beror antagelig kun på materialets kontaminerede karakter (jf. Holm 1972 fl.st.).

Skånske lov blev udgivet i 1859 som bd. 9 af *Samling af Sveriges gamla lagar*. Udgivelsesstedet var Lund, hvor Schlyter siden 1852 havde haft tjenestefrihed fra et retshistorisk professorat for at koncentrere sig om lovprojektet.

Ifølge hans præsentation af det foreliggende bind (*SGL* 9 1859: CLXII) havde ingen protesteret da han i 1820’erne bebudede at en gammel dansk

lov skulle indgå i samlingen af de svenske love. Alligevel fandt han det i 1859 rigtigst at understrege hvad der var hans eneaftagende argument for at medtage Skånske lov (s. CLXIII): det faktum at lovens gamle gyldighedsområde bortset fra Bornholm nu på udgivelsestidspunktet tilhørte Sverige og udgjorde en betydelig del af riget.

Skønt han således kun eksplicit argumenterer med at Skånelandene tilhører Sverige "nu", ser han dog ikke ud til at have været så langt fra at mene, med Hadorph, at det i virkeligheden drejede sig om "nu igen" (dvs. efter 1658). Det må man slutte ud fra de historiske oplysninger han øjensynlig heller ikke har kunnet holde tilbage i denne sammenhæng (s. CLXII): for det første at Blekinge "ursprungligen" havde været svensk, for det andet at en del af Skåne ligeledes skulle have været det, efter hvad han mente at have sandsynliggjort i en afhandling fra 1835, og for det tredje at alle tre Skånelande havde tilhørt Sverige i nogle årtier af 1300-tallet. Den sidste oplysning er ubestrideligt sand, men på ingen måde tungtvejende, og den første er nok pålideligt bevidnet, men kun hvis man regner tiden ca. 890 for "ursprungligen" (jf. bl.a. Nielsen 1971: sp. 80). Bag den midterste oplysning viser sig blot at ligge Schlyters eget udokumenterede indtryk af at "åtmintone" den nordøstlige del af den skånske skovbygd i sprog og folkekarakter ("lynne") "mera liknar Småland och Bleking än Skånska slätten, och synes kunna antagas vara en koloni från Bleking; så att det torde ligga K. Emund slemme [ca. 1050–1060] till last, att han äfven på detta håll bortskänkt hvad som förut verkligen hört till Sverige, om och ej hela Skåne och Halland kunna anses hafva varit Svenska provinser från K. Erik Segersälls tid [d. ca. 995]" (Schlyter 1879 [1835]: 24). Emund *slema* eller den Gamle var den svenske kontrahent i den ovenomtalte grænseftale der lagde de tre Skånelande til Danmark, og Erik Sejrssæl havde ifølge de mere troværdige kilder inden for en broget overlevering erobret Danmark i 988 (jf. Venge 2022).

Schlyter afrunder sine funderinger med den tilføjelse at det kun kunne være en gevinst for videnskaben hvis loven som "äfven hörande till det *forna* Danmarks gamla lagar" tillige blev optaget i samlinger af disse love, "förutsatt att arbetet görs med besked ['seriöst'], och af en person som är detsamma vuxen" (SGL 9 1859: CLXIII). Tilføjelsen skal ses i lyset af slutordene i det umiddelbart foregående afsnit, "Om Skånelagens äldre editioner". Her havde Schlyter nok fundet Thorsens præcise aftryk af de danske tekster i 1853-udgaven "allt beröm" værd, men samtidig i stærke vendinger frabedt sig hvad han fremstillede som Thorsens ganske diletantiske forsøg på at øve tekstkritik (s. CLX–CLXII). Læseren forstår at Schlyters nye udgave ubetinget havde en eksistensberettigelse.

I fortalerne til de enkelte *SGL*-bind præsenterer Schlyter så vidt muligt samtlige ham bekendte håndskrifter af den udgivne lov. Det ældste, som i reglen er det han aftrykker, kommer først, og så følger resten i kronologisk orden – i Skånske lovs tilfælde godt 90 stykker. Det Hadorphske klenodie B 76, der uden argumentation er bestemt til begyndelsen af 1300-tallet (*SGL* 9 1859: II), indtager nærmest som en selvfølge førstepladsen i bd. 9. Til gengæld forekommer det temmelig overraskende at *Codex runicus* har fået tildelt en ærefuld andenplads, i betragtning af den flom af hånlige ord Schlyter sender ned over Thorsens forsøg på at datere håndskriftet (s. IX ff.).

Værst går det ud over Thorsens brug af runeskriften og dens æstetiske udseende som dateringsinstrument. Thorsens ovenfor (afsnit 3) citerede passus om den “Sikkerhed og Skjönhed” hvormed *Codex runicus* var udført, hører ganske vist en senere tid til; men ordene har en modsvarighed i 1853-udgavens påstand (s. 8) om at bl.a. “[d]en kyndige, nöjagtige og konsekvente Måde, hvorpå Runerne i Runehåndskriftet ere skrevne, [...] noksom viser sig at være uvilkårlig udgået fra den gamle Tids Brug”, dvs. i direkte forlængelse af den förlitterære runetradition. Med henvisning hertil godt gemt i en fodnote hævdede Schlyter at “ingen menniska med någon grad af omdömesförmåga” vel ville bestride at *Codex runicus*’ forlæg havde været skrevet med bogstaver, “enär det lika litet kan falla någon in att påstå att Skånelagens Danska text, sådan den ännu finnes i de äldsta i behåll varande handskrifterna, ursprungligen varit skrifven med runor, som att förhållandet varit sådant med Ärkebiskopen Andreas Sunessons [d. 1228] bearbetning af denna lag” (*SGL* 9 1859: X). Den noget gådefulde sandsynlighedsbetragtning Schlyter her anlægger, forudsætter vistnok at Andreas Sunesens latinske parafrase hviler på en anden og ældre version af Skånske lov end den nu kendte, hvilket er et omstridt spørgsmål (jf. bl.a. Jørgensen 1971: sp. 83 m. henvisn.). Længere nede på samme side leverer Schlyter dog også et konkret eksempel på hvad der må tale imod Thorsens fikse idé, nemlig at det arkaiske bevismiddel jernbyrd er hyppigere bevaret i B 76 end i *Codex runicus*; *Codex runicus* foreskriver i reglen bevismidlet nævn, der ifølge en kongelig forordning af ca. 1216 skulle erstatte jernbyrd i den skånske retspleje (jf. *DgL* 1:2 1933: 781 f.). Et sådant tekstkritisk primært træk i B 76 over for et sekundært i *Codex runicus* indikerer at rune-håndskriftet i al fald ikke kan være udgangspunkt for hele lovens overlevering, og da alle andre håndskrifter af loven er skrevet med bogstaver, ikke runer, kan overleveringen som helhed (inklusive *Codex runicus*’ forlæg eller forlægs forlæg etc.) også dårligt tænkes at have andet udspring end et bogstavskrevet håndskrift.

Efter at Schlyter havde fået hægtet Codex runicus ud af den gammelnordiske runekultur og dermed vraget brugen af rune(skøn)skrift som kriterium for ælde, tilstod han sin tilbøjelighed til snarest at regne håndskriftet for udslag af “någon antiqvitetsvurm i 17:de århundradet” (SGL 9 1859: XI). En lignende, men uafhængig association finder man omtrent samtidig hos N.M. Petersen, der i sin litteraturhistorie bemærker at håndskriftets brug af runer mere ser ud som et udslag af “en Oldforskergrille à la Vorm [!]” end “et Vidnesbyrd om Ælde” (Petersen 1867 [før 1862]: 59; jf. smst. om Petersens referencepraksis, der udelukker at han har kendt Schlyters udsagn). Petersen må sigte til at Ole Worm havde ladet de islandske middelalderdigte i *Literatura Runica* fra 1636/1651 samt opslagsordene i sin udgave af Magnús Ólafssons islandsk-latinske ordbog *Specimen Lexici Runici* fra 1650 aftrykke med runer (jf. senest Gottskålk Jensson 2021: 57 ff.).

I lighed med Petersen og vist så godt som al senere forskning (jf. fx Lerche Nielsen 2016: 322) fastholdt Schlyter også at Codex runicus måtte forklares som resultat af et mere eller mindre “besynnerligt antiqvariskt infall” (SGL 9 1859: XI); men andre hensyn end runepalæografien, der savner sidestykke og derfor ikke kan indsættes i en relativ kronologi (jf. Kroman 1943: 53), førte ham bort fra 1600-tallet.

De øvrige kriterier som har stået til rådighed for Schlyters ret knudret fremstillede dateringsforsøg, er indhold og sprog i håndskriftets tekst af Skånske lov (jf. Åström 2003: (især) 55-66, om Schlyters dateringskriterier for middelalderlige svenske lovhåndskrifter).

Hvad tekstindholdet angår, kunne det se ud som om Schlyter i den ovennævnte modsætning mellem jernbyrd og nævn havde fundet en dateringsmæssig signifikant forskel mellem B 76 og Codex runicus eller det bogstavskrevne forlæg som han anså Codex runicus for at være tro kopi af. Han hævder i al fald at “den i runehandskriften eller dess original på många ställen införda betydande förändringen af järnbörd till nämnd onekligen flyttar denna handskrift ett stort steg nedom den Stockholmska [dvs. B 76]” (SGL 9 1859: X). Dette træk oplyser imidlertid kun noget om teksternes forskellige afstand til Skånske lovs arketype, intet om håndskriftets alder, som man ud fra konteksten (og især ordene “ett stort steg nedom”) uvilkårligt ville tro at det drejede sig om her (jf. dog s. XII, hvor det nævnes at jernbyrd også fandtes bevaret i yngre håndskrifter).

Foruden lovsektionen af Codex runicus inddrog Schlyter også et par af de historiske småtekster som skyldes håndskriftets hånd 2, i sine dateringsovervejelser. Den ene tekst er en dansk kongerække (fol. 92). I håndskriftets nuværende tilstand mangler den både begyndelse og slutning;

men den var fuldstændig da Ole Worm udgav den i 1642 (udg. af Marcus Lorenzen i *Gammeldanske krøniker* 1887–1913: 228 f., 237–241). Den anden er en kortfattet dansk kongekrønike (fol. 93–97), der er defekt i begyndelsen, men slutter intakt (*Gammeldanske krøniker* 1887–1913: 222–226). Begge tekster ender ved Erik Menved (1286–1319) og hans dronning Ingeborg. De to omtales i præteritum, og da begge vides at være døde i 1319, må man anse årstallet 1319 for en højst sandsynlig terminus post quem for hånd 2's medvirken (og året 1296, da de blev gift, for en helt sikker, jf. det formentlig overforsigtige forbehold mod 1319 hos Holmbäck & Wessén 1979 [1943]: xiii). Schlyter erkender dog (s. XII) at det er uvist om de historiske tekster er indført i håndskriftet samtidig med Skånske lov eller først senere, og han opgiver derfor sit forsøg på datering af håndskriftets lovsektion ad denne vej.

Hvad sproget i B 76 angår, meldte Schlyter kun at der fandtes "åtskilliga grammatikaliska oordentligheter, såsom *kunu* för *konæ*, *faþur* för *faþær*, *han* för *hanum* o. s. v." (SGL 9 1859: III), dvs. former affødt af kasussystemets begyndende afvikling. Fra Codex runicus opremsede han ikke bare tre, men en hel snes lignende indirekte eller direkte eksempler på udvisket bøjning og fastslog så, uden nærmere statistik eller uddybning, at det "åtminstone för hvar och en fördomsfri granskare [är] klart, att språket i denna handskrift ej berättigar att tillägga densamma en ovanligt hög ålder, eller ett företräde framför den nyssnämnda Stockholmska handskriften" (s. IX). Da han som sagt mente at Codex runicus måtte være en pinligt nøjagtig kopi af sit forlæg, var det således strengt taget forlæggets sprog han her havde bestemt til ikke at være ældre end B 76', men måske nok samtidigt med det eller, ifølge s. X, "åtminstone icke mycket yngre". Hans konklusion blev derfor at Codex runicus' eget tilblivelsestidspunkt måtte lægges endnu en tand senere. På den måde landede han skønmæssigt ved midten af 1300-tallet: "... den omständighet, att i denna runeafkrift ej röja sig några spår af ett ännu yngre språk, hvilket annars med all använd sorgfällighet svårligen hade kunnat undvikas, innefattar för mig den enda giltiga anledning att antaga såsom sannolikt att denne codex är skriven i medlet af 14:de århundradet" (s. XII).

Uanset hvordan de to håndskrifter siden er blevet dateret, har den sproglige aldersprioritering imellem dem vist altid været den omvendte af Schlyters (jf. afsnit 3 ovf.). Det kunne Schlyter naturligvis ikke vide; men han kunne have været opmærksom på at der allerede forelå et tilsvarende votum i bd. 1 af N.M. Petersens sproghistorie fra 1829–1830, som Thorsen eksplicit havde henvist til (1853: 8), og som må have repræsenteret datidens mest kvalificerede sproghistoriske sagkundskab, baseret på grundig

empiri. Rask havde for det første forberedt Petersen til værket ved at gennemgå begyndelsen af Skånske lov “ord for ord og form for form” sammen med ham (citeret efter Bondesen 1891: 17). For det andet havde Petersen i bd. 1 af sproghistorien præsenteret relevant eksempelmateriale fra såvel B 76 som de udgivne håndskrifter Codex runicus og AM 41 4to, der var tilgængelige på hans og Rasks fælles arbejdsplads, Universitetsbiblioteket (1829–1830 1: 7). For det tredje havde han leveret en række rundeligt tilmålte uddrag fra begge arnamagnæanske håndskrifter i teksttillægget til sproghistoriens bd. 2 (1829–1830, 2: 249–261).

Schlyter synes altså at have valgt teksthåndskrift ud fra en tvivlsom præmis i 1859. Det betyder ikke at hans beslutning om at foretrække B 76 for Codex runicus ikke må anses for den efter omstændighederne eneste fornuftige; for kun seks år tidligere var Codex runicus udgivet i en transskription der havde fundet nåde selv for Schlyters strenge blik, mens der var forløbet små 200 år siden Hadorph udgav B 76 efter mindre stringente principper (jf. Olrik Frederiksen 2015: 33–35). Desuden var B 76 ikke skæmmet af lakuner som Codex runicus, hvis teksttab beløber sig til hele 22 blade.

5. Thorsen og Schlyter – et mellemspil 1864–1865

Med næsten en naturløvs nødvendighed blev de to 1850’erudgaver fulgt op af en meningsudveksling mellem deres udgivere, den følsomme alvorsmand Thorsen og den overlegne og stridbare Schlyter.

Thorsen publicerede i 1864 en slags forløber for sin store afhandling fra 1877 om runernes brug uden for det monumentale (jf. afsnit 3 ovf.). Forløberen indgik sidst i bd. 1 af Thorsens ufuldførte runeværk (*De danske Runemindesmærker* 1–2 1864–1880) og var tilsyneladende foranlediget af opdagelsen af nogle underskrifter med runelignende indslag i et sønderjysk dokument fra 1641 (jf. Thorsen 1864–1880 1: 320). Her fastholdt og uddybede Thorsen sin tolkning af Codex runicus som en naturlig fremvækst af en lang tradition over for Schlyters idé om at skriverens valg af runer måtte skyldes et besynderligt antikvarisk indfald: “Saadan Dom [som Schlyters] overgaar saa ofte i Verden hvad der skjönt og vigtigt – ej at tale om hvad der er höjtideligt –, at man ej kan undres over, at den ogsaa er timedes dette Haandskrift. Det vil dog ikke være vanskeligt [...] (for dem, som ere i Stand til at hæve sig over den kolde og overfladiske Betragtning, som det skjönne og ærværdige altid maa falde

for) at godtgjøre – endog kortelig –, at der er overmaade god Grund til at bedømme ‘Runehaandskriftet’ efter en højere Maalestok” (1864–1880 1: 299). Under sit – i eftertidens øjne forgæves – forsøg på at godtgøre dette (jf. afsnit 3 ovf.) vovede Thorsen (1864–1880 1: 310 f.) bl.a. også at klage over “at det ofte ikke kan ses [i *SGL* 9], hvad den [dvs. Codex runicus] har, navnlig hvad det sproglige angaar, der i det hele ikke er den stærke Side ved Udgaverne i Corp. jur. sueogot., (jfr. i Almindelighed C. Säves Gutniska urkunder (1859) S. XIV–XXXII)”.

Sin vane tro tog Schlyter straks til genmæle i det næstkommende bind af *SGL* (*SGL* 11 1865: XCVI–XCIX). Thorsens forsøg på at forsvare sin hypotese om runeskriftens lange funktionstid blev mødt med bidende sarkasme (ubarmhertigst i note 11 på s. XCVII), og hans kritik af Schlyters variantanførelse og hele praksis “hvad det sproglige angaar” fik rent råt for usødet. Kritikken var også malplaceret.

Ifølge Gösta Holm (1972: 68) holdt Schlyter sig gennem hele værket til én og samme fremgangsmåde for variantanførelse. Den bestod i en så vidt muligt fuldstændig medtagelse af varianter af betydning for arketypekonstitutionen og den senere tekstudvikling, men en restriktiv kurs over for især yngre ortografiske, lydige o.l. varianter – det sidste forsvaret med Schlyters diktum om at hvis man ved at meddele alle ortografiske o.l. varianter ikke kunne afstedkomme andet, “så skulle man åtminstone frambringa en sådan *rudis indigestaque moles* [‘rå og uordnet masse’] af anmärkningar, som gjorde hela verket obrukbart för dess egentliga ändamål, och visade att utgifvaren icke hade reda på hvad han egentligen borde göra, eller huru det skulle gå till” (*SGL* 11 1865: CI). Ordene om den rå og uordnede masse er hentet fra Ovids beskrivelse af Chaos.

En flygtig stikprøve omfattende den sproglige variation i fuldt sammenlignelig kontekst i kapitlerne 152–166 i B 76 efter *SGL* 9 1859: 144–160 sammenholdt med de tilsvarende i Codex runicus (kap. 161–176 efter *DgL* 1:1 1933: 128–143) bekræfter som helhed Gösta Holms udsagn:

Forskellene i glosevalg (inklusive til- eller fravalg af syntaksord som relativeerne glɔa. *ær* og *sum* og refleksivet *sik*) er fåtallige og uanselige (som fx *han* over for *hin* eller *thæn* ‘den’). De er alle på nær én registreret af Schlyter. Undtagelsen er “ænnær” i Codex runicus (*DgL* 1:1 1933: 133, l. 4 og 5) over for “annær” i B 76 (*SGL* 9 1859: 149, l. 5 og 6), og her var Schlyter lovligt undskyldt. Eksistensen af pronominet glɔa. *enner/ænner* ‘nogen, en eller anden’, eller rettere sagt dets fornsvenske modsvarighed *ennor* (svarende til vn. *einhverr* i samme betydning), blev først erkendt omtrent samtidig med publiceringen af *SGL* 9 (jf. Rydqvist 1857: 516, *GG* 5 1965: 410 m. henvisn.). Schlyter har derfor nok tolket “ænnær” som

blot lydlig variant til glda. *anner*, der også kan betyde ‘en eller anden’ (jf. GG 5 1965: 417).

Den væsentligste varians på det syntaktiske område omfatter for det første placeringen af verbalpartiklen (indholdsadverbialet) i løst sammensatte verber; variansen er kun registreret i ét af fem-seks relevante tilfælde i *SGL* og her sandsynligvis kun fordi der også er tilføjet et objekt til verbet (“oc biþi han lösæ þæt ut” ‘og bede ham om at løse det [et optaget kreatur] ud’ *SGL* 9 1859: 154, l. 4, over for “ok biþiæ han ut lösæ” ‘og bede ham udløse [det]’ *DgL* 1:1 1933: 137, l. 5–6).

For det andet adleddets placering før eller efter overleddet eller, hvis der er to adled: før eller henholdsvis før og efter overleddet (som i “andræ twa men” *SGL* 9 1859: 154, l. 2, over for “tua mæn andra” *DgL* 1:1 1933: 137, l. 4); herom giver *SGL* ingen oplysning i de tre relevante tilfælde.

For det tredje konstruktion med den arkaiske artens genitiv over for konstruktion med adled plus overled; denne varians er registreret i alle tre mulige tilfælde (fx “fiura ørtoha” ‘fire ørtug’ *DgL* 1:1 1933: 142, l. 5, over for “firæ örtogh” *SGL* 9 1859: 159, l. 3).

Snarest under syntaksen må for det fjerde også regnes de altid rapporterede tilfælde af variation mellem på den ene side infinitiv uden foregående modalverbum og på den anden side præsens konjunktiv, eller omvendt og – langt sjældnere – variation mellem på den ene side præsens konjunktiv efter modalverbum og på den anden side infinitiv. Disse tilfælde hører til i lovsprogets særlige resolutionssætninger (jf. senest Olrik Frederiksen 2020: 17) og er blevet tolket som resultater af sammenblanding af de to konstruktionsmuligheder i retsresolutioner (fx “þa lata [inf.] bonden ut þæt han wil” ‘da skal bonden udlevere det han vil’ *SGL* 9 1859: 144, l. 7, over for “þa late [præs. konj.] bonden ut [...]” *DgL* 1:1 1933: 128, l. 7, og “þo [...] skal han, ær først hittir hval, taki [præs. konj.] sæ byrthi” ‘dog skal han som først finder en hval, tage sig en byrde’ *DgL* 1:1 1933: 131, l. 2, over for “þo skal þæn ær først hittir hwal takæ [inf.] sæ byrþi” *SGL* 9 1859: 147, l. 4) (jf. bl.a. Hänninger 1917: 189, GG 8 1973: 137 f. m. henv.).

For det femte endelig angives alle tilfælde af det fænomen Schlyter i sin beskrivelse af B 76 kalder ‘grammatikalske uordentligheder’, dvs. brug af visse styrede bøjningsformer i andre formers oprindelige funktion (som fx ikke-dativ/akkusativ for ventet dativ i “at hialpæ sæ ok sinum kost” ‘at hjælpe sig og hans gods’ *DgL* 1:1 1933: 132, l. 5, over for “at hialpæ sæ oc sinum coste [dativ]” *SGL* 9 1859: 148, l. 6, og “a skip” ‘på skib[et]’ *SGL* 9 1859: 147, l. 3 – 148, l. 1, over for “a skipi [dativ]” *DgL* 1:1 1933: 131, l. 4).

Forskelligt valg af ikke-styret bøjningsform (bestemt over for ubetegnet substantiv, finit i præsens over for finit i præteritum), angives i de to eneste tilfælde.

Af lydlig variation er de to eneste sikre tilfælde af betegnet over for ubetegnet klusilsvækkelse medtaget ("aghær" vb. præs. 'ager' *SGL* 9 1859: 147, l. 6, over for "akær" *DgL* 1:1 1933: 131, l. 4, og "bæþræ" adj. komp. 'bedre' *SGL* 9 1859: 157, l. 7, over for "bætre" *DgL* 1:1 1933: 141, l. 3; om det potentielle, men ikke medtagne tilfælde "siahs" num. 'seks' *DgL* 1:1 1933: 141, l. 7, over for "siax" *SGL* 9 1859: 158, l. 4, se *GG* 2 1968 [1932]: 137). Derudover angives blot variationen mellem visse sideformer, uanset om de er nedarvede fra ældre sprogtrin (som fx "sihis" vb. præs. ind. 3. sg. med.-pass. 'siges' *DgL* 1:1 1933: 132, l. 8, over for "sigs" *SGL* 9 1859: 149, l. 1), eller de skyldes yngre analogisk omdannelse (som sandsynligvis bl.a. "asswaru eth" sb. 'påsværgelsesed' *SGL* 9 1859: 144, l. 6, over for "asuæru eþ" *DgL* 1:1 1933: 128, l. 6, jf. *GG* 1, 2. udg., 1950: 201). Umiddelbart kunne Codex runicus-varianten "þiufær" til "þiufar" sb. mask. nom. sg. 'tyv' *SGL* 9 1859: 146, l. 4, ligne yderligere en lydvariant. I den egenskab ville den dog være vanskelig at forklare, da variation mellem svarabhaktivokaler ellers ikke er oplyst, så vidt man kan skønne ud fra det sparsomme entydige materiale. Variantens tilstedeværelse har dog formentlig også anden årsag. Substantivet *glda. thjuw* tilhører den lille eksklusive kreds som Aage Hansen (1956: 185) kalder "de tre maskuline musketerer", dvs. de tre eneste stærke maskuliner i det gammeldanske håndskriftsprog (uden for personnavne) der er overleveret med særskilt nom. sg.-mærke (jf. *GG* 3 1966 [1935]: 12), og at dømme ud fra variantoplysningerne på samtlige øvrige steder hvor glosen optræder i nom. sg.-funktion i Skånske lov ifølge det udtømmende glossar i *SGL* 9, er det de vekslende manifestationer af ordformen som helhed Schlyter har ønsket at oplyse, ikke specielt svarabhaktivokalen (*SGL* 9 1859: 128, l. 6, 129, l. 6, 130, l. 4, 132, l. 2, 146, l. 4, 185, l. 9; jf. også s. 77, l. 6, hvor ordet har objektfunktion, men står i nom.-form – om end rettet til akkusativ af Schlyter – i B 76).

Variation på rent ortografisk niveau som "i" over for "y" eller "k" over for "c" etc. (fx i "æi" adv. 'ej' *DgL* 1:1 1933: 128, l. 4, over for "ey" *SGL* 9 1859: 144, l. 4, og "kumma" vb. inf. 'komme' *DgL* 1:1 1933: 129, l. 6, over for "cumma" *SGL* 9 1859: 145, l. 7) er tilsyneladende aldrig tilgodeset.

Undersøgelsen af Schlyters valg af sprogvarianter fra Codex runicus viser at han besad en eminent evne til at skelne mellem væsentligt og uvæsentligt inden for det overkommelige grænse. Det fremgår bl.a. også

at han havde erkendt de detaljerede regler for manifestation af infortis-vokalerne som Nils Hänninger først udredte mere end et halvt århundrede senere (vokalharmoni og vokalbalance, det sidste dog uden brug af denne betegnelse, jf. Brøndum-Nielsen 1918b: 40 f.); ellers havde han næppe kunnet fange de kontaminerede konstruktioner af retsresolutionerne. Fra alt under ord-/betydningsniveau medtog han i øvrigt fortrinsvis de særlige arkaismer og de vigtigste novationer.

Selv med de nævnte begrænsninger i sprogvariantmaterialet fik Schlyter fyldt sine apparater rigeligt op. Det er derfor svært at forstå hvad Thorsen egentlig havde forestillet sig, da han bebrejdede Schlyter at det "ofte" ikke kunne ses hvad Codex runicus havde, "navnlige hvad det sproglige angaar".

Thorsen var heller ikke heldig med henvisningen til Säve "i almindelighed" som dokumentation for at det sproglige ikke skulle være den stærke side ved *SGL*. Ifølge Säve (1859: XIV–XXXII) havde Schlyter ganske vist gjort sig skyldig i en lille række misforståelser og enkelte regulære fejl i sin udgave fra 1852 af Gotlands gamle lov, Gutalagen (*SGL* 7). Fejlene skal imidlertid ses i lyset af at Schlyter befandt sig på nærmest udyrket grund da han gik i gang med denne udgave, og først havde måttet rejse rundt på øen for at blive fortrolig med dens særegne og kildefattige sprog (jf. Holm 1972: 70); det regnes stadig for en selvstændig efterkommer af urnordisk fra ca. 200–800 e.v.t., på lige fod med vest- og østnordisk (jf. fx Vrieland 2011: 31 ff., og Jørgensen 2016: 80). Filologen Carl Säve (1812–1876), som var barnefødt på Gotland og foruden indgående kendskab til dialekten kunne profitere af nyere runefund i sin egen Gutalagudgave fra 1859, erkendte da også generøst de særlige vanskeligheder Schlyter havde stået over for i dette tilfælde:

Ju ringare till omfånget och således mindre ordrika de urkunder äro, på hvilka hela vår kännedom om ett visst språk hvilat, desto oftare händer det att vi stadna i villrådighet [...]. Man nödgas då försöka att gissa eller sluta sig till det möjligen rätta på grund af jämnförliga förhållanden inom språket sjelft eller inom andra befryndade tungomål. Det är ganska naturligt, att en sådan osäkerhet ofta skall vara för handen inom ett så urkundfattigt språk som Gutniskan, så att man der ofta nog får öfva sin skarpsinnighet på sådant, och misstag äro dervid nästan oundvikliga (Säve 1859: XXII).

Som modtræk mod Thorsens urimelige påstand om det sproglige som Schlyters/*SGL*'s ikke-stærke side behøvede Schlyter blot at henvise til Edwin Jessens anmeldelse af Thorsens runeudgave fra 1864, dog først efter at have nedsendt en generel bandstråle over hans lovudgaver:

Skulle det, som jag sökt uträtta till uplysande af mitt fäderneslands gamla lagspråk, verkligen röja en lika svag sida, som den Herr Thorsen blottat genom hela sin befattning med Danmarks gamla lagar, hvilka han menar sig hafva utgifvit, ehuru de, sanningen att säga, ännu äro outgifna och troligen länge blifva det, så vore det visserligen beklagligt; men till lycka är Herr Thorsen icke rätte mannen att härom döma. Huruvida Herr Thorsens egen '*sproglige*' sida är så stark som han sjelf föreställer sig, derom vore åtskilligt att säga, som jag dock nu icke finner nödigt att framdraga; emedlertid torde vigtiga uplysningar härom kunna hämtas i E. Jessens *Noter till Herr Thorsens ofvan anförda bok [...]* i *Tidskrift for Philologi og Pædagogik*, V" (SGL 11 1865: XCIX).

Edwin Jessen (1833–1921) er vist bedst kendt nu for afhandlingen "Ueber die Eddalieder" (1871), der er et opgør med romantikkens forestilling om at eddakvadene var urgammel fællesnordisk digtning. I den biografiske litteratur karakteriseres han som en hidsig krabat og fremragende filolog med stejle meninger og abrupt udtryksform (jf. bl.a. Brøndum-Nielsen 1922: 200, Brøndal 1937: 76 f., Paulli 1938: 66). For at kunne følge med i hans anmeldelse af Thorsen må man nødvendigvis også have det anmeldte værk liggende opslået ved siden af sig og desuden selvfølgelig være nogenlunde orienteret om runeforskningens stade i 1864. Efter de fornødne forberedelser står det imidlertid lysende klart for Jessens læser at Thorsen i 1864 var ude af trit med sin samtids sprogvidenskab og havde begået langt mere fatale fejl end Schlyter i Gutalagudgaven. Jf. fx Jessen 1864: 291, punkt 18, hvor han til Thorsens tolkning af **g** og **b** som udtryk for assimilation af *ng* og *mb* i henholdsvis **kunugr** og **kubl** (runedansk *kunungr* 'konge' og *kumbl* 'kummel') slutter af med et tørt "Slig sproghistorisk begivenhed har ikke fundet sted" (om **g**- og **b**-runerne som tegn for *ng* og *mb* i det yngre runealfabet, se Nielsen 1942: sp. 866 f.). Eller s. 295, punkt 28, hvor Thorsens udlæsning af **muþur** (runedansk *moþur* 'moder', obl. sg.) med *ú* i stedet for det etymologisk rette og runeortografisk ukontroversielle *ó* i første stavelse udløser den isnende ironiske slutkommentar "Det hele er såre simpelt. Med runestene får *ú* for *ó* ikke det mindste at gøre".

At tidsskriftredaktionen på grund af Jessens form havde haft sine betænkeligheder ved at optage anmeldelsen, fornemmer man af et brev af 28. januar 1868 til den norske filolog Sophus Bugge (1833–1907) fra redaktøren, Jessens forhenværende ven, filologen og dialektforskeren Kristen Jensen Lyngby (1829–1871): "Jessen [havde ...] på den mest drillende måde [...] behandlet Thorsen i Phil. Tidskr. i en afhandl., hvor indholdet var skyld i optagelsen, da vi mente at formen vedkom forfat-

teren” (Paulli 1938: 65). Til beskæmmelse for Thorsen og belejlig brug for Schlyter vandt indholdet dog altså over formen (som det bl.a. også fortjente på grund af Jessens værdifulde indlæg i tidens diskussion om forholdet mellem 24-tegns- og 16-tegnsfutharken).

6. Johs. Brøndum-Nielsen og Erik Kroman 1933

Thorsen havde aldrig haft ambition om at frembringe et korpus i stil med *SGL*, i modsætning til hvad Schlyter hævdede og man kunne forledes til at tro ud fra serietitlen *Danmarks gamle Provindslove*, der var påtrykt titelbladene i nogle oplag af Thorsens udgaver. Dels harmonerede et forehavende af det format slet ikke med Det Nordiske Literatur-Samfunds idé om at imødekomme ”Almenhedens Tarv”, dels mente Thorsen at ”en Udgave, der havde et fuldstændigt Apparat fra alle, skarpt bedømte og ordnede, Håndskrifter, [...] ved de gamle Love kun kunde iværksættes på Statens Bekostning” (1852: 18).

Et dansk statsfinansieret videnskabeligt projekt som gjaldt udgivelse af lovene på grundlag af samtlige håndskrifter grupperet efter slægtskab, blev også sat i gang sidst i 1880’erne; men det strandede hurtigt fordi udgiverne havde taget fat fra den gale ende, dvs. med Jyske lovs genstridige håndskriftoverlevering (Brøndum-Nielsen 1965: 18 f.). På den måde kom Schlyters beske profeti fra 1865 om at ”Danmarks gamla lagar” nok længe ville forblive uudgivne, kun til at gå alt for godt i opfyldelse. Der skete nemlig tilsyneladende intet igen før Skånske lov udkom i København i 1933 som første bind af Det Danske Sprog- og Litteraturselskabs store serie *Danmarks gamle landskabslove* 1–8 1933–1961. Serien var tænkt som en opdateret pendant til *Samling af Sweriges gamla lagar*, idet der ligesom i første forsøg principielt skulle foretages systematisk håndskriftgruppering og udredning af slægtskabstråde mellem samtlige tekstvidner (jf. *DgL* 1:1 1933: II f.). Brøndum-Nielsen, der havde gjort sig bemærket ved at udgive de vanskelige gammeldanske dyrerim (1909) endnu mens han var student, stod som tilrettelægger og hovedudgiver gennem alle årene med professor Poul Johs. Jørgensen (1873–1947) som ”retshistorisk Hjælper og Sidemand” (Brøndum-Nielsen 1965: 18).

Det mest substantielle bidrag Brøndum-Nielsen ydede til selve redaktionsarbejdet, blev som nævnt (ovf.: afsnit 1) den middelalderlige hovedtekst af Skånske lov (bd.1, tekst 1, med variantapparat), hvortil han – umiddelbart overraskende – hverken benyttede det ene eller det andet af

sine arkaiske skånske fund som grundlag (B 69 og B 74). Han genoptog tværtimod Thorsens Codex runicus, ligesom Schlyter havde genoptaget Hadorphs B 76.

Bla. i erindringsartiklen forklarede Brøndum-Nielsen dog selv at han ikke havde kunnet bruge B 74 fordi skriveren havde skiftet forlæg knap midtvejs i håndskriftet, og de to forlæg syntes at have afveget betydeligt fra hinanden både sprogligt og tekstligt (1965: 20); men hvorfor valgte han så ikke B 69 i stedet?

Udgavens indledning viser sig blot at give rent summarisk besked om Brøndum-Nielsens tekstvalg. Indledningen er heller ikke skrevet af ham, men af den senere overarkivar ved Rigsarkivet Erik Kroman (1892–1982), der var blevet knyttet til *DgL*-projektet som nybagt cand.mag. i 1925 (Bjørn 1981: 340). I al korthed lyder Kromans besked i indledningen på at “Text 1 er trykt efter AM 28, 8°, Runehåndskriftet, som – vel især af sproglige grunde – må betragtes som det ældste af de skånske lovhåndskrifter” (*DgL* 1:1 1933: LXIX); hertil er føjet en litteraturhenvisning i parentes. Henvisningen fører til den afhandling i *Arkiv för nordisk filologi* 34 hvor Brøndum-Nielsen har nedlagt de aktuelle resultater af sin flerårige omgang med de skånske lovhåndskrifter, og hvor han udelukkende – ikke med 1933-indledningens ord “vel især” – anvender sproglige kriterier i dateringsøjemed. Tidsskriftafhandlingen er trykt i 1918; men selve arbejdet er til slut dateret “København januar 1917”, og i en korrekturnote nedenunder understreger Brøndum-Nielsen at han ikke har kunnet tage hensyn til Nils Hänningers emnemæssigt beslægtede monografi *Fornskånsk ljudutveckling* fra samme år “da den först er udkommet efter udarbejdelsen af nærværende afhandling” (Brøndum-Nielsen 1918a: 137).

Brøndum-Nielsens afhandling, der er skrevet med en smittende opdagerglæde og undervejs bl.a. eksemplificerer hvad håndskriftmaterialiteten kan betyde for den filologiske tolkning, består af to hovedafsnit.

I afsnit I (s. 105–116) præsenterer han det stemma over Skånske lovs overlevering som det var lykkedes ham at opstille, tillige med den behørig dokumentation af dets seks hovedgrupper (A–F). Der er tale om en veritabel pionerbedrift for så vidt som det er gammeldanskfilologiens tidligst publicerede stemma over en større overlevering (jf. Olrik Frederiksen 2021: 650).

I afsnit II (s. 116–131) er temaet “tidsfæstelse”, nærmere betegnet spørgsmålet om alderen på de seks primærhåndskrifter (A¹, A², A³/F¹, B, C¹, D¹) som Brøndum-Nielsen på forhånd har regnet for ældre end 1400 (1918a: 107); disse håndskrifter er de eneste seks af Skånske lov der er dateret til før 1400 i *SGL* 9 1859: I–XXVI fl.st. såvel som på *DgL* 1’s

håndskriftliste (s. XI–LXIV). Signaturen A³/F¹ dækker B 74, hvis to dele efter hver sit forlæg er henført til hver sin tekstgruppe i stemmaet.

Brøndum-Nielsen opregner til at begynde med hvilke kriterier han anser for at stå til rådighed for datering af ikke-selvdaterende håndskrifter (som alle seks er): tekstindhold, palæografi og sprogform. I praksis ser han dog bort fra begge de første.

Fravalget af tekstindhold begrundes han ikke; men det må formodes at skyldes at den i sammenhængen vistnok eneste relevante novation, afløsningen af jernbyrd med nævn, ligger forud for hele håndskriftoverleveringen, så vidt man kan skønne ud fra andre dateringskriterier (jf. Iuul & Kroman 1945–1948, 1: XIV f.; om brudstykket på fol. 91v af den såkaldte dalbyske forordning, der traditionelt henlægges til Erik Klippinges tid, 1259–1286, men hvis datering ifølge *DgL*-udgiverne er usikker, se Kroman 1945: 53).

Fravalget af palæografien forsvarer Brøndum-Nielsen med at det “ikke stærkt nok [kan] betones, at man selv med det sikreste øje og det mest indgående kendskab ikke ud fra skrifttrækkenes særlige former når nogen ganske præcis tidsbestemmelse” (1918a: 117, med henvisning til og klogt citat af historikeren Ellen Jørgensen [1877–1948]: “én Skriveskole er maaske mere konservativ end en anden, én Skriver kan være gammel og holde over ældre Tiders Vane, en anden kan være ung og tage nyt op” 1912: 153). Lige så sandt dette er, bør man dog næppe på forhånd regne med at palæografien ikke betyder noget i sammenhængen. Hvis fx skriften i et håndskrift ud fra palæografisk synsvinkel må bedømmes som meget ung, men håndskriftets sprog ud fra sproghistorisk vinkel som meget gammelt, er det nærliggende at overveje om teksten er afskrevet efter et ældre forlæg. Hvis omvendt palæografien bedømmes som meget gammel, men sproget som meget ungt, kunne der være grund til at overveje om sprogforandringerne var indtrådt tidligere end hidtil antaget (jf. Brøndum-Nielsen 1976 om et tilfælde der minder om denne situation). Som et håndskrift hvis palæografi og sprog peger i hver sin retning, nævner Brøndum-Nielsen selv Schlyters B 76 (1918a: 117); men i stedet for at trække de mulige perspektiver op, forlader han emnet palæografi for at koncentrere sig om sprogformen – i praksis lydforhold og bøjningsbrug – i hvert af de seks håndskrifter. En palæografisk sammenligning ville heller ikke kunne gennemføres til bunds da materialet indeholder delvis inkommensurable størrelser: fem bogstavskrevne håndskrifter over for ét – endda meget omstridt – runeskrevet.

Om problemet skriftersprog over for forlægsprog ytrer han generelt at den mulighed at sprogformen ikke skulle være skriverens, men forlæggets,

naturligvis foreligger; “[m]en på et eller andet sted vil næsten altid en sådan skriver komme til at røbe sig ved ubevidst at indføre den tilvante unge sprogform” (1918a: 119).

Hvad lydforhold angår, undersøger Brøndum-Nielsen de seks håndskrifter for fire træk: direkte eller indirekte betegnet svækkelse af postvokalisk *p*, *t* og *k*, lukning af *þ* til *t* i forlyd, labialisering af *a* til *å* og palatalisering af diftongen *ia* til *iæ*. Med hensyn til nominalbøjningen undersøger han fortrinsvis kasusbrugen og fæster sig også her ved de omvendte skrivemåder som særlig sigende; ved verbalbøjningen gælder interessen hovedsagelig numerusbrugen og visse analogisk omdannede særformer. Et par steder undervejs gør han ydermere opmærksom på at B 69 (bortset fra nogle få sider ca. midt i håndskriftet) og den længere sidste del af B 74 skiller sig ud ved at have bevaret de oprindelige infortisvokaler “bedst i alle danske håndskrifter” og efter næsten faste vokalharmoniske regler (1918a: 112 f., 115, 124 f., citat fra s. 112); men han har ikke ladet dette træk indgå blandt sine kronologiske kriterier. Han udpeger heller ikke eksplicit noget af de seks udvalgte håndskrifter som ældst. Læseren vil dog nok selv kunne slutte at efter de anlagte kriterier og Brøndum-Nielsens ganske vist temmelig omtrentlige statistiske skøn har Codex runicus (A¹) det ældste sprogpræg blandt de fem gamle håndskrifter der antagelig kandiderer til teksthåndskrift (B 74 må regnes for udelukket på forhånd på grund af forlægskiftet): Ledreborg 12 (B) har nok arkaiske lydforhold, men er bevidst moderniserende i brugen af bøjningsformer (og i øvrigt også i ordforrådet), AM 41, 4to (C¹) siges ofte at have stærkt udvisket bøjning, og af de tre sidste synes B 76 (A²) at have flest novationer med hensyn til lydforhold og bøjning, B 69 (D¹) lidt færre og Codex runicus tilsyneladende færrest. – Det bør erindres at Hänninger nåede til samme resultat med hensyn til lydforholdene i Codex runicus over for B 76 i sin grundige undersøgelse fra 1917 (jf. ovf.: afsnit 3).

Intet tyder på at der ligger andre forarbejder bag valget af hovedtekst til Skånske lov i *DgL* end dem Brøndum-Nielsen præsenterede prøver på i sin afhandling fra 1917, trykt 1918. Hovedteksten blev også trykt kort efter i det første halvandet af de hæfter (1920–1921: 1–199) der tilsammen udgør det færdige bd. 1 fra 1933 på i alt 954 sider. I hæfte 2–3 (1921–1923: 203–263) tryktes Brøndum-Nielsens transskription af Skånske lov efter B 69 med dets ifølge afhandlingen vidtgående bevarede og delvis vokalharmonisk regulerede infortisvokaler; i indledningen fra 1933 taler Kroman for B 69’ vedkommende om “en mere udpræget skånskarvet sprogform” (s. LXIX, med henvisning til Brøndum-Nielsen 1918a: 124 f.).

Med udgivelsen af 1918a-afhandlingen og de to-tre første hæfter af bd. 1 mente Brøndum-Nielsen øjensynlig at han havde gjort sin pligt og kunne gå, hvad *DgL*-arbejdet i marken angik. Både sideløbende med denne pionerindsats og ikke mindst i årene umiddelbart efter havde han også talrige andre jern i ilden. Af den biografiske litteratur (fx Lindegård Hjorth 1978: 100 ff., Nielsen 1978: 6 f.) fremgår at han fungerede som privatdocent ved Københavns Universitet i årene efter 1914, da han forsvarede sin disputats. I 1915 blev han engageret som medredaktør ved *Ordbog over det danske sprog*, hvortil han bidrog med redaktionsregler og et utal af artikler fra 1915/1916 indtil afslutningen i 1954, dog hovedsagelig efter 1920. Hvert år fra 1916 til 1920 forelæste han i to efterårsmåneder ved Uppsala Universitet, og da han i 1919 var blevet fastansat som docent i nordiske sprog ved Københavns Universitet, begyndte han at undervise i samtlige fagets discipliner fra en ende af. Til brug for undervisningen, eller affødt af den, postede han straks en stribe publikationer ud: *Den nordiske Skrift* (særtryk 1923, trykt i *Haandbog i Bibliotekskundskab* 1 1924: 51–90), *Danske Sprogtekster til Universitetsbrug* 1–7 1925–1943, *Dialekttekster til Universitetsbrug* 1925 og – som et af forfatterskabets hovedværker og utvivlsomt det mest interessevækkende – monografien *Dialekter og Dialektforskning* 1927 (på grundlag af forelæsninger i 1920). Gennem hele perioden 1911–1925 udkom ydermere adskillige fest- og tidsskriftaflandlinger fra hans hånd samt anmeldelser, kronikker og enkelte tekstudgaver, heriblandt *Lykke Bogen* fra 1917 udstyret med lærd indledning og kommentar (jf. Larsen 1961: 2–24 fl. st.).

Skånske lov synes således at have ligget uden for fokus i nogle år; men den må være kommet frem i lyset igen da Brøndum-Nielsen i 1924 indledte sit arbejde på hvad han i erindringsartiklen kaldte “en videre udbygget sproghistorisk Fremstilling” (1965: 21). Det foregik i første omgang i form af forelæsninger over den gammeldanske grammatik og endte med storværket *Gammeldansk Grammatik* 1928–1974, delvis efter samme mønster som Adolf Noreens *Altisländische und altnorwegische Grammatik* 1884 og *Altschwedische Grammatik* 1904, men modsat disse to enkeltbind strakt ud over otte bind og forsynet med særdeles rigeligt eksempelmateriale fra præcist angivne kilder – stadig mere materiale, jo flere kilder der blev udgivet eller opdaget.

En videre udbygning af den danske sproghistorie var mildest talt også tiltrængt i 1924. Det nyeste og så vidt vides eneste standardværk mellem bd. 1 af N.M. Petersens sproghistorie fra 1829–1830 og *Gammeldansk Grammatik* var *Det danske Sprogs Historie i almenfattelig Fremstilling* fra 1896 (2. udg. 1920) af Verner Dahlerup (1859–1938), Brøndum-Niel-

sens forgænger i både docentur og professorat og hans "Lærer fremfor nogen" (Andersen 1978:3). Dahlerups bog er forbilledlig klar, pædagogisk og velskrevet, men kortfattet og da også blevet til ved omarbejdelse af hans artikel fra året før med samme emne i *Salmonsens Konversationsleksikon* (1. udg.). Gammelskånsk er her kun nævnt i kapitlet om dansk ca. 1050–1350 og kun bestemt som ældre end gammelsjællandsk og -jysk ved sin delvise bevarelse af de fællesnordiske infortisvokaler samt det fællesnordiske bøjningssystem (Dahlerup 1896: 18–22); af skånske kilder er alene Skånske lov og Skånske kirkelov nævnt (s. 15), og de er blot repræsenteret ved en sprogpøve fra Codex runicus (s. 16).

Gammeldansk Grammatik 1 fra 1928 giver et helt andet billede af gammelskånsk allerede i sine indledende paragraffer om periodeinddeling, kilder, dialektforskelle m.m. (s. 1–52). Skånsk sprog har fået sin egen paragraf (paragraf 14, s. 47–49) på linje med hver af de tre øvrige gamle hoveddialekter (sjællandsk, fynsk og jysk), det betegnes som "gen-nemgaaende [...] det mest konservative (staar Middelsvensk nærmest)" (s. 46 f.), og dets karakteristika er opført i ti underpunkter (s. 47–49) modsat Dahlerups to (den arkaiske infortisvokalisme og ordbøjning). Mest bemærkelsesværdigt er det dog hvor stor en del af det gammeldanske korpus der består af skånske kilder ifølge *Gammeldansk Grammatik* paragraf 10–12 (s. 33–46).

Fra tiden før ca. 1350, hvor de fleste kilder er juridiske, er samtlige seks gamle håndskrifter af Skånske lov nævnt (mod det ene hos Dahlerup), og B 69 og den senere del af B 74 er fremhævet for deres udpræget skånske sprogform; Codex runicus, B 76 og første del af B 74 siges at vise spor af sjællandsk sprogform, men må være tolket som overordnet skånske ligesom AM 41 4to og Ledreborg 12. – Det rent fragmentarisk overleverede religiøse materiale indbefatter Mariaklagen (jf. afsnit 1 ovf.), hvis sprogform her er bestemt som gammelskånsk fra ca. 1325; den var regnet for fornsvensk fra 1400-tallet indtil den svenske sprogforsker L.Fr. Löffler (1847–1921) sidst i 1800-tallet fik mistanke om at den kunne være skånsk (med jyske indslag); Brøndum-Nielsen og Aage Rohmann begrundede nærmere denne tolkning i deres udgave fra 1929 (s. 38 f. m. henvisn.). – Det øvrige materiale fra før ca. 1350 omfatter hovedsagelig småtekster og fragmenter, hvoraf Brøndum-Nielsen eksplicit udpeger to som skånske: dels Skåningestrofen (marginal i AM 37 4to), der dateres til det sene 1200-tal, dels den trylleformel der formentlig engang i 1300-tallet blev indført på fol. 30v i det latinske evangeliar Dalbybogen fra 1000-tallet (GKS 1325 4to).

Fra tiden efter ca. 1350 er kilderne på nær nogle få mere generelt omtalte (paragraf 12, s. 45 f.) ligefrem hovedinddelt efter sprogform i *Gammeldansk Grammatik*. De gammelskånske kilder (paragraf 11.I, s. 39–41) disponerer over hele 15 (16) numre mod henholdsvis 12, 4 og 5 for sjællandsk, fynsk og jysk vedkommende. Et nummer er vel at mærke ikke altid ensbetydende med en enkelt kilde, og enkelte af de nævnte kilder ligger også lidt senere end 1515, der nu gerne regnes for gammeldanskens øvre grænse; alligevel kan tallene nok give et rimeligt indtryk af materialets fordeling. – En lille snes af de her specificerede kilder var allerede nævnt som eksempler på det senmiddelalderlige materiale hos Dahlerup (1896: 26 f.), men ikke dialektbestemt af ham. Brøndum-Nielsen henregner seks af Dahlerups kilder til de overvejende skånskeprægede og har hentet to af de øvrige fra det fornsvenske tekstkorpus, på forventet efterbevilling så at sige: dels Sjelens trøst i den version af den østnordiske bearbejdelse af opbyggelsesskriftet Seelentrost som er bevaret i fragmenterne Uppsala C 529 og Stockholm A 109 (ca. 1425), dels postillen i Uppsalahåndskriftet C 56 (ca. 1450). Argumentationen for de to kilders overvejende skånske sprogform forelå først i henholdsvis 1934 og 1959.

Indtænker man Brøndum-Nielsens valg af hovedtekst til *DgL* 1 i det her beskrevne forløb fra *Det danske Sprogs Historie* 1896 til *GG* 1928–1974, synes valget at forvandle sig fra en gåde til en naturlig følge af forskningssituationen på valgtidspunktet ca. 1917. Har sigtet været at det ældste håndskrift skulle lægges til grund, har det ældste håndskrift været regnet for det der havde den ældste sprogform, og har den ældste sprogform været den der indeholdt færrest eksempler på de novationer Brøndum-Nielsen undersøgte sit materiale for – og sådan synes kortene lagt op i 1917 – så måtte valget uvægerlig falde på *Codex runicus*. At Brøndum-Nielsen mod sædvane ikke angav nogen hjemmel for sit valg af sproghistoriske kriterier, skyldes sandsynligvis at kriterierne var noget nær børnelærdom for datidens filologer. De er nemlig umiskendelige gengangere fra Dahlerups håndbog fra 1896. Det fremgår særlig tydeligt når det gælder Brøndum-Nielsens fire lydlige kriterier. Både de to vigtigste middelalderlige konsonantændringer Dahlerup nævner som henholdsvis ikke-indtrådte og indtrådte på hver side af tidsskellet ca. 1350, og de to og kun to middelalderlige vokalændringer han nævner som indtrådte efter ca. 1350 – fra tiden før nævnes ingen – er lige præcis identiske med de to gange to lydændringer Brøndum-Nielsen undersøgte de seks Skånske lov-håndskrifter for i afhandlingen fra 1917, der først blev trykt i 1918 (jf. Dahlerup 1896: 19, 30 f.).

I afhandlingen gjorde Brøndum-Nielsen ganske vist også en passant opmærksom på den arkaiske og i vidt omfang vokalharmonisk regulerede infortisvokalisme i B 69 og B 74; men det var antagelig først langt inde i det følgende årti, da han tog lydhistorien op til generel behandling (1924 ff.), at han fik tid og lejlighed til at anbringe dette skånske træk og skånsken i det hele taget i den formodet rette diakrone sammenhæng – med erindringsartiklens ord som en slags bindeled “mellem de hidtil benyttede Haandskrifters Sprog og Runetidens Sprogform” (jf. afsnit 1 ovf.). Terminus ante quem må være 1927, da han publicerede sine klassiske undersøgelser af den gammelskånske infortisvokalisme (Brøndum-Nielsen 1927a, 1927b); men terminus post quem kan dårligt ligge meget før 1925. Dette år udgav han første hæfte af den ovennævnte serie *Danske Sprogtekster til Universitetsbrug* med sprogprøver i kronologisk rækkefølge fra landskabslovene til og med 1600-tallet. Spidsteksten i 1925-hæftet er hverken fra B 69 eller B 74 af Skånske lov, men derimod et stykke af Eriks sjællandske lov efter et andet gammelt, om end ikke-skånsk håndskrift, AM 455 12mo, fra ca. 1300. I 1932, da første hæfte af *Danske Sprogtekster til Universitetsbrug* udkom i anden udgave, viste der sig at være vendt op og ned på tekstsammensætningen. Eriks lov var forsvundet, og samtlige længere tekster, der lægger beslag på knap 12 af hæftets 16 sider, er gammelskånske med B 69 og B 74 som hovedleverandører.

7. Slutning

Så vidt dokumentationen rækker, må man konkludere at Brøndum-Nielsen med hovedteksten i *DgL* 1 havde leveret akkurat hvad han var bestilt til af udgiverselskabet i 1911: en tidssvarende videnskabelig udgave af Skånske lov. Man må bare regne med at den tid udgaven skulle svare til, snarere var 1917 end 1933, da den udkom. Sin recension af den kolossale håndskriftoverlevering havde Brøndum-Nielsen foretaget i overensstemmelse med de “mere kritiske udgivelsesprincipper, der i sidste fjerdedel af 19. århundrede kom så stærkt frem herhjemme” (selskabets forord *DgL* 1:1 1933: II, jf. Olrik Frederiksen 2021, s. 591 f.), og efter hævdunden tradition havde han lagt det primærhåndskrift til grund der havde det ældste sprog, at dømme ud fra kriterierne i tidens eneste kurante sproghistorieværk, Verner Dahlerups nødtørftige almene fremstilling fra 1896. På den måde måtte det blive Codex runicus.

Godt ti år senere hed standardværket *Gammeldansk Grammatik* 1, hvor skånsk var indsat på ærespladsen som den gennemgående ældste danske dialekt. Hvis Brøndum-Nielsen først skulle have valgt sin hovedtekst på dette tidspunkt, var det en nærliggende tanke at han havde foretrukket B 69 – og dermed sat en stopper for den frugtesløse svensk-danske pingpong før den for alvor var kommet i gang. B 69 udmærker sig ikke alene fremfor Codex runicus ved sin mere skånske, dvs. arkaiske, infortisvokalisme. Håndskriftet står også et trin nærmere lovens arketype ifølge Brøndum-Nielsens eget stemma fra 1917. At stemmaet ikke blev optrykt i udgaven fra 1933, skyldes måske at det er ufærdigt og tilslører den kontamination der utvivlsomt præger dele af overleveringen (jf. Olrik Frederiksen 2021: 653 f.). Dets hovedlinjer er dog udtrykkelig bekræftet af Erik Kroman (1945: XIV f.), som gjorde arbejdet færdigt for Brøndum-Nielsen og sikkert har kendt overleveringen omtrent lige så godt som han.

Bibliografi

- Akhøj Nielsen, M. (2007): "Renæssancens runestrid". H. Blicher m.fl. (udg.), *Tænkesedler. 20 fortællinger af fædrelandets litteraturhistorie. Festskrift til Flemming Lundgreen-Nielsen*, C.A. Reitzel, København, s. 39–53.
- Andersen, P. (1978): "Johannes Brøndum-Nielsen. Minder om Læreren og Vennen". *Acta Philologica Scandinavica* 32, s. 1–11.
- Bjørn, C. (1981): "Kroman, Erik". S. Cedergreen Bech (udg.), *Dansk Biografisk Leksikon* 8, 3. udg., Gyldendal, København, s. 340.
- Bondesen, N.W.T. (1891): *Små Mineblade om N.M. Petersen*, Wroblewsky, København.
- Brandt, C.J. (udg., 1849): *Lucidarius, en Folkebog fra Middelalderen*, Det nordiske Literatur-Samfund / Brødrene Berlings Bogtrykkeri, København.
- Brøndal, V. (1937): "Edwin Jessen". Selskab for nordisk Filologi (udg.), *Fra Rask til Wimmer. Otte Foredrag om Modersmaalsforskere i det 19. Aarhundrede*, Gyldendal, København, s. 75–82.
- Brøndum-Nielsen, J. (1918a): "Danske lovhåndskrifter og dansk lovsprog i den ældre middelalder". *Arkiv för nordisk filologi* 34, s. 105–137.
- Brøndum-Nielsen, J. (1918b): "Nils Hänninger, Fornskånsk ljudutveckling". *Nordisk tidsskrift för filologi, Fjerde række* 7,1, s. 40–43.
- Brøndum-Nielsen, J. (1922): "Carl Arnold Edvin Jessen. 1/1 1833 – 14/5 1921". *Arkiv för nordisk filologi* 38, s. 200–205.
- Brøndum-Nielsen, J. (udg., 1925): *Danske Sprogtekster til Universitetsbrug* 1, Thieles Bogtrykkeri, København.
- Brøndum-Nielsen, J. (1927a): "Vokalharmoni og Vokalkvantitet". *Acta Philologica Scandinavica* 2, s. 173–183.

- Brøndum-Nielsen, J. (1927b): "Findes Vokalbalance i Gammeldansk?". *Acta Philologica Scandinavica* 2, s. 183–185.
- Brøndum-Nielsen, J. (udg., 1932): *Danske Sprogtekster til Universitetsbrug* 1, 2. ændrede Udgave, J.H. Schultz, København.
- Brøndum-Nielsen, J. (1965): "Filologiske Erindringer og Erfaringer". Selskab for nordisk Filologi (udg.), *Det danske sprogs udforskning i det 20. århundrede*, Gyldendal, København, s. 15–25.
- Brøndum-Nielsen, J. (1976): "Infortisvokalerne a/æ i skaanske Lovhaandskrifter, spec. i A-Gruppen". *Acta Philologica Scandinavica* 31, s. 40–43.
- Brøndum-Nielsen, J. & Aa. Rohmann (udg., 1929): *Mariaklagen. Efter et runeskrevet Haandskrift-Fragment i Stockholms kgl. Bibliotek*, J.H. Schultz, København.
- Chiesa, B. (2002): *Filologia storica della Bibbia ebraica* 1–2, Paideia Editrice, Brescia.
- Dahlerup, V. (1896): *Det danske Sprogs Historie i almenfattelig Fremstilling*, Brødrene Salmonsens, København.
- DgL = J. Brøndum-Nielsen m.fl. (udg., 1933–1961): *Danmarks gamle Landskabslove med Kirkelovene* 1–8, Gyldendal, København.
- Driscoll, M. & B. Olrik Frederiksen (2021): "Indledning till bind 2". B. Olrik Frederiksen (udg.), *Dansk Editions historie 2. Udgivelse af norrøn og gammeldansk litteratur*, Museum Tusculanum, København, s. 15–44.
- Farrugia, P. Aa. (2022): "An Introduction to the Scribes and Script of Codex Runicus, AM 28 8vo". A.U. Blode & E. Brandenburg (udg.), *Three Crowns and Eleven Tears. East Norse Philology from Cologne. Selskab for østnordisk filologi* 4, Universitets-Jubilæets Danske Samfund / Syddansk Universitetsforlag, Odense, s. 127–139.
- GG = J. Brøndum-Nielsen (1928–1973): *Gammeldansk Grammatik i sproghistorisk Fremstilling* 1–8, J.H. Schultz m.fl., København.
- Glenhøj, R. & M. Nordhagen Ottosen (2021): *Union eller undergang. Kampen for et forenet Skandinavien*, Gad, København.
- Gottskålk Jenson (2021): "Udgivelse af norrøn litteratur indtil 1772". B. Olrik Frederiksen (udg.), *Dansk Editions historie 2. Udgivelse af norrøn og gammeldansk litteratur*, Museum Tusculanum, København, s. 47–106.
- Hadorph, J. (udg., 1676): *Then gambla Skåne lagh, som i forna tijder hafwer brukat warit [...] med flijt vthskrifwin [...] sampt medh Hans Kongl. May:tz bekostnat uplagd*, G. Eberdt, Stockholm.
- Hansen, Aa. (1956): "Kasusudviklingen i dansk". S. Aakjær m.fl. (udg.), *Festskrift til Peter Skautrup*, Universitetsforlaget i Aarhus, Aarhus, s. 183–193.
- Henrikson, P. (2007): "Textutgivning och hermeneutik". O.E. Haugen m.fl. (udg.), *Filologi og hermeneutikk. Nordisk Nettverk for Edisjonsfilologar. Skrifter* 7, Solum, Oslo, s. 105–129.
- Holm, G. (1972): "Carl Johan Schlyter and Textual Scholarship". *Saga och sed* 1972, s. 48–80.
- Holm, G. (udg., 1976): *Westgöta-Lagen. Edited by H. S. Collin and C. J. Schlyter. Facsimile edition with an addendum by Otto von Friesen, Our Oldest Manuscript in Old Swedish*, Ekstrand, Lund.

- Holmbäck, Å. & E. Wessén (udg., 1979 [1943]): *Skånelagen och Gutalagen. Svenska Landskapslagar tolkade och förklarade* 4, AWE / Gebers, Stockholm.
- Hänninger, N. (1917): *Fornskånsk ljudutveckling. En undersökning av cod. AM. 28, 8:o och cod. Holm. B* 76, Gleerup, Lund, & Harrassowitz, Leipzig.
- Ilsoe, H. (1988): "Lærde forbindelser mellem Danmark og Sverige ca. 1660-1720. Breve – bøger – besøg". E. Kolding Nielsen m.fl. (udg.), *Bøger. Biblioteker. Mennesker. Et nordisk Festskrift tilegnet Torben Nielsen*, Det kongelige Bibliotek, København, s. 547–570.
- Jacobsen, L. (1951): "Omkring selskabets stiftelse". *Fyrretyve års virksomhed. 1911 · 29. april · 1951*, Det danske Sprog- og Litteraturselskab, København, s. 17–32.
- Jessen, E. (1864): "Noter til P.G. Thorsens bog om sønderjyske runindskrifter". *Tidskrift for Philologi og Pædagogik* 5, s. 287–311.
- Jørgensen, B. (2016): "Sproghistoriske perioder". E. Hjorth m.fl. (udg.), *Dansk Sproghistorie 1. Dansk tager form*, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab / Aarhus Universitetsforlag, København / Aarhus, s. 79–83.
- Jørgensen, E. (1912): "Middelalderlige Haandskrifter". S. Dahl (udg.): *Haandbog i Biblioteksundskab*, Lybecker, København, s. 138–164.
- Jørgensen, J.U. (1971): "Skånske lov". J. Danstrup m.fl. (udg.), *Kulturbistorisk leksikon for nordisk middelalder fra vikingetid til reformationstid* 16, Rosenkilde & Bagger, København, sp. 81–83.
- Katrín Axelsdóttir (2018–2019): "All the King's Runes". *Futhark: International Journal of Runic Studies* 9–10, s. 231–260.
- Kroman, E. (1943): "Dansk Palæografi". J. Brøndum-Nielsen (udg.), *Palæografi A. Danmark og Sverige, Nordisk Kultur* 28, J.H. Schultz m.fl., København m.fl., s. 36–81.
- Kroman, E. (1945): *Danmarks gamle Love paa Nutidsdansk* 1, Gad, København.
- Larsen, J. (1961): *Johs. Brøndum-Nielsen. En Bibliografi*, Haase, København.
- Lerche Nielsen, M. (2016): "Runer". E. Hjorth m.fl. (udg.), *Dansk Sproghistorie 1. Dansk tager form*, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab / Aarhus Universitetsforlag, København / Aarhus, s. 301–322.
- Lindegård Hjorth, P. (1978): "Johs. Brøndum-Nielsen 2. december 1881–9. marts 1977". *Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab. Oversigt over Selskabets Virksomhed Juni 1977–Maj 1978*, Munksgaard, København, s. 98–115.
- Lindroth, S. (1975): *Svensk lärdomshistoria 2. Stormaktstiden*, Norstedt, Stockholm.
- Lippert-Rasmussen, K. (2008): "Politik og ret 1789–1857. Revolutionernes tidsalder". K. Hastrup m.fl. (udg.), *Tankens Magt. Vestens idéhistorie* 2, Lindhardt & Ringhof, København, s. 1221–1262.
- Lorenzen, M. (udg., 1887–1913): *Gammeldanske krøniker*, Samfund til udgivelse af gammel nordisk litteratur, København.
- Machule, P. (1885): *Die lautlichen Verhältnisse und die verbale Flexion des scheinischen Land- und Kirchenrechtes*, Ehrhardt Karras, Halle.
- Modéer, K.Å. (1979): "Carl Johan Schlyter i ett hundraårigt perspektiv". *Svensk Juristtidning* 64, s. 1–13.

- Nielsen, H. (1971): "Skåne og Blekinge". J. Danstrup m.fl. (udg.), *Kulturbistorisk leksikon for nordisk middelalder fra vikingetid til reformationstid* 16, Rosenkilde & Bagger, København, sp. 77–81.
- Nielsen, K.M. (1942): "Nasal, ubetegnet". L. Jacobsen m.fl. (udg.), *Danmarks Runeindskrifter. Text*, Munksgaard, København, sp. 866 f.
- Nielsen, K.M. (1978): "Johs. Brøndum-Nielsen 2. december 1881 – 9. marts 1977". *Danske Studier* 1978, s. 5–13.
- Nielsen, O. (1883): "Peder Goth Thorsen". *Illustreret Tidende* 27. Maj 1883, s. 425–427.
- Olrik Frederiksen, B. (2009): "Stemmaet fra 1827 over Västgötagen – en videnskabsbistorisk bedrift og dens mulige forudsætninger". *Arkiv för nordisk filologi* 124, s. 129–150.
- Olrik Frederiksen, B. (2015): "Udgivelse af østnordiske middelaldertekster – et historisk tilbageblik". J. Adams (udg.), *Østnordisk filologi – nu og i fremtiden. Selskab for østnordisk filologi* 1, Universitets-Jubilæets Danske Samfund / Syddansk Universitetsforlag, Odense, s. 27–62.
- Olrik Frederiksen, B. (2020): "Juridisk sprog før 1700". E. Hjorth m.fl. (udg.), *Dansk Sprogistorie* 4. *Dansk i brug*, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab / Aarhus Universitetsforlag, København / Aarhus, s. 11–39.
- Olrik Frederiksen, B. (2021): "Udgivelse af gammeldansk litteratur ca. 1825–2015". B. Olrik Frederiksen (udg.), *Dansk Editionsistorie* 2. *Udgivelse af norrøn og gammeldansk litteratur*, Museum Tusculanum, København, s. 537–806.
- Olrik Frederiksen, B. (2022): "A Clash of Traditions? – Codex runicus (AM 28 8vo)", <https://www.csmc.uni-hamburg.de/publications/aom/016-en.html>
- Paulli, R. (1938): "Jessen og Wimmer". *Danske Studier* 1938, s. 64–66.
- Petersen, C.S. (udg., 1908): *Brevvexling mellem N.M. Petersen og Carl Säve. Et bidrag til skandinavismens og den nordiske filologis historie*, Schubothé, København.
- Petersen, C.S. under medvirkning af R. Paulli (1929): *Den danske Litteratur fra Folkevandringstiden til Holberg*, Gyldendal, København.
- Petersen, C.S. (1984): "Worm, Willum". S. Cedergreen Bech (udg.), *Dansk Biografisk Leksikon* 16, 3. udg., Gyldendal, København, s. 52 f.
- Petersen, N.M. (1829–1830): *Det danske, norske og svenske Sprogs Historie under deres Udvikling af Stamsproget* 1–2, Gyldendal, København.
- Petersen, N.M. (1867): *Bidrag til den danske Literaturs Historie* 1, 2. udg. ved C.E. Secher, *Middelalderen*, Wøldike, København.
- Rask, R. (1826): "Forsøg til en videnskabelig dansk Retskrivningslære med Hensyn til Stamsproget og Nabosproget". *Tidsskrift for nordisk Oldkyndighed* 1, s. 1–340.
- Rydgqvist, J.F. (1857): *Svenska språkets lagar* 2, Norstedt, Stockholm.
- Schepelehn, H.D. (1979): "Borch, Oluf (Ole)". S. Cedergreen Bech (udg.), *Dansk Biografisk Leksikon* 2, 3. udg., Gyldendal, København, s. 357–360.
- Schlyter, C.J. (1879 [1835]): "Om Sveriges äldsta indelning i landskap, och Landskapslagarnes uppkomst. Ett kapitel ur föreläsningarne öfver Sveriges Laghistoria". C.J. Schlyter (udg.), *Juridiska afhandlingar* 2, Gleerup, Lund, s. 38–126.

- SGL = H.S. Collin & C.J. Schlyter (udg., 1827–1830), C.J. Schlyter (udg., 1833–1877): *Samling af Sveriges gamla lagar* 1– [13], Haeggström, Stockholm (1), Norstedt, Stockholm (2–3), Berlingska Boktryckeriet, Stockholm (4–12), Gleerup, Lund (13).
- Säve, C. (udg., 1859): *Gutniska urkunder: Guta Lag, Guta Saga och Gotlands Runinskrifter språkligt behandlade*, Norstedt, Stockholm.
- Thorkelin, G.J. (udg., 1786): *Diplomatarium Arna-Mangnæanum* 1–2, Thiele, København.
- Thorsen, P.G. (udg., 1852): *Valdemars sællandske Lov og Absalons sællandske Kirkelov*, Det nordiske Literatur-Samfund / Brødrene Berlings Bogtrykkeri, København.
- Thorsen, P.G. (udg., 1853): *Skånske Lov og Eskils skånske Kirkelov tilligemed Andreæ Sunonis lex Scanie provincialis, Skånske Arvebog og det tilbageværende af Knud den 6's og Valdemar den 2's Lovgivning vedkommende skånske lov*, Det nordiske Literatur-Samfund / Berlingske Bogtrykkeri, København.
- Thorsen, P.G. (udg., 1864): *De danske Runemindesmærker forklarede* 1, Hagerup, København.
- Thorsen, P.G. (udg., 1877): *Det Arnamagnæanske Haandskrift No 28, 8vo, Codex Runicus, udgivet i fotolitografisk Aftryk. Hermed følger som Tillæg en Undersøgelse af P.G. Thorsen om Runernes Brug til Skrift udenfor det monumentale*, Kommissionen for det Arnamagnæanske Legat / Gyldendal, København.
- Venge, M. (2022): "Sveriges historie 800–1523", https://denstoredanske.lex.dk/Sveriges_historie_800-1523
- Vrieland, S.D. (2011): *Old Gutnish Historical Phonology and the Old Norse Context*, Universiteit Leiden, Leiden https://www.academia.edu/1670089/Old_Gutnish_Historical_Phonology_and_the_Old_Norse_Context?email_work_card=view-paper
- Wentzel, A. (1926): "Borchs Kollegiums Haandskriftsamling". V. Maar (udg.), *Mindeskrift for Oluf Borch paa 300-Aarsdagen for hans Fødsel*, Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, København, s. 97–120.
- Wills, T. (2004): "The 'Third Grammatical Treatise' and Ole Worm's *Literatura Runica*". *Scandinavian Studies* 76, s. 439–458.
- Wimmer, L.F.A. (1868a): "Den historiske sprogforskning og modersmålet". *Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie* 1868, s. 257–312.
- Wimmer, L.F.A. (1868b): *Navneordenes böjning i ældre dansk oplyst af oldnordisk og andre sprog i vor sprogæt*, Vilhelm Prior, København.
- Worm, O. (udg., 1642): *Regum Daniæ Series duplex et Limitum inter Daniam & Sveciam Descriptio. Ex vetustissimo Legum Scanicarum Literis Runicis in membrana exarato Codice eruta, Et Notis illustrata*, Joachim Moltke, København.
- Åström, P. (2003): *Senmedeltida svenska lagböcker. 136 lands- och stadslagshandskrifter. Dateringar och dateringsproblem*, Almqvist & Wiksell International, Stockholm.